

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Наукова бібліотека РДГУ

*Серія «Електронна бібліотека»
«Класики педагогіки»*

Учитель учителів

(видатний педагог К. Д. Ушинський,
1824 – 1870)

Бібліографічний покажчик

Рівне – 2017

91.9:74
У 92
016:37

Учитель учителів (видатний педагог

К. Д. Ушинський, 1824–1870) : бібліогр. покажч. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Наук. б-ка ; уклад.: С. Н. Грипич, Н. М. Лещук, Л. В. Ковальчук. – Рівне : РДГУ, 2017. – 56 с. – (Серія «Електронна бібліотека» ; «Класики педагогіки»).

Відповідальний за випуск: **С. Н. Грипич**– доцент,
директор наукової бібліотеки РДГУ

Укладачі: **С. Н. Грипич** – доцент,
директор наукової бібліотеки РДГУ;

Н. М. Лещук – зав. сектору
наукової бібліотеки РДГУ;

Л. В. Ковальчук – зав. інформаційно-
бібліографічним відділом
наукової бібліотеки РДГУ

Комп'ютерний набір: **С. О. Сорокова** – бібліотекар II категорії
наукової бібліотеки РДГУ

Бібліографічний покажчик вміщує описи документальних джерел із фондів наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету, що експонувалися на віртуальній книжково-інформаційній виставці «*Учитель учителів*» (*видатний педагог К. Д. Ушинський, 1824 – 1870*).

Рекомендовано до друку методичною радою наукової бібліотеки РДГУ
(Протокол № 6 від 05.06.2017 р.)

© Наукова бібліотека РДГУ, 2017 р.
м. Рівне, вул. Пластова, 31
www.rshu.edu.ua/library
library.rshu@gmail.com

«Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна попереду пізнати її також в усіх відношеннях».

К. Д. Ушинський

Передмова

Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1870) — видатний український педагог, основоположник дошкільного виховання і народної школи, автор праць з теорії та історії педагогіки, підручників для початкового навчання. Він зріс на українському національному ґрунті, вибудував на цій основі прогресивну науку «виховання умів», обґрунтував і реалізував у багатьох працях ідею народності у вихованні.

К. Д. Ушинський народився в родині дворянина в Тулі, його дитинство пройшло на Чернігівщині, поблизу Новгород-Сіверського. Початкову освіту Костянтин Ушинський отримав під керівництвом матері, яка навчала його вдома за програмою перших двох класів гімназії. Середню освіту здобув у Новгород-Сіверській гімназії. У 1844 році з відзнакою закінчив юридичний факультет Московського університету. Вже в студентські роки К. Д. Ушинський прагнув розібратися у суперечках, які велися серед інтелігенції, про шляхи розвитку суспільства, культури й освіти, про народність.

У наукових колах точаться дискусії про те, український чи російський педагог К. Д. Ушинський. Сам Костянтин Дмитрович не раз називав себе малоросом, тобто українцем, а Київ та Україну — своєю Батьківщиною, з якою він тримав зв'язок навіть в умовах великодержавного шовінізму. Царська політика не дозволяла йому, як і багатьом іншим талановитим вихідцям з України — діячам науки, культури, вільно працювати в ім'я рідного народу, тому доводилося шукати інших шляхів.

Під час викладацької діяльності у Ярославському юридичному ліцеї (1846-1849 рр.) часто на лекціях лунали пересипані українізмами, характерними для мови Костянтина Ушинського, розповіді про Україну. Читаючи цикл адміністративних, економічних, фінансових дисциплін, він знаходив можливість сказати про географію «країни Дніпра», про її людей та національні особливості. Але царський режим

під впливом революційних подій, що відбулися в Європі 1848 року, посилив цензуру в Росії – юридичні й політичні науки перебували під особливим контролем. З цим не міг змиритися Костянтин Дмитрович, тому за рішучий протест проти принизливого контролю поліцією вищої школи його звільнили з роботи. Скрутне матеріальне становище змусило К. Д. Ушинського погодитися обійняти посаду дрібного урядовця в одному з департаментів Міністерства внутрішніх справ у Петербурзі (1849-1854 рр.). За різкий відгук про керівництво його знову відсторонили від справ.

Певний час педагог присвятив науковій діяльності, зокрема працював у журналі «Современник». В 1854 році Костянтин Дмитрович влаштувався інспектором Гатчинського сирітського інституту. Тут він долучився до практичної педагогічної діяльності й розробки основних проблем педагогічної науки. Костянтин Ушинський у 1857-1858 рр. опублікував статті «Про користь педагогічної літератури», «Про народність у громадському вихованні», «Три елементи школи» та інші, в яких порушив важливі соціально-педагогічні проблеми. Ці праці зробили його ім'я відомим.

Смольний інститут (Ваканне товариство благородних дівоч). Літографія.

Наприкінці 1859 року К. Д. Ушинського призначили інспектором Смольного інституту. Це був становий закритий жіночий привілейований навчальний заклад. Педагог виступив справжнім реформатором: ліквідував поділ на «благородний» і «міщанський» відділи, запровадив семирічний термін навчання, нові навчальні плани, ввів нові предмети — природознавство і фізику, відкрив школу грамоти для покоївок, запросив на роботу нових учителів, започаткував викладання предметів рідною мовою. Але всі ці прогресивні починання розцінили як зневагу до традицій Росії. Переслідувань учений зазнавав практично впродовж усього життя, оскільки офіційна влада не сприйняла його демократичних педагогічних ідей. За сфабрикованим доносом Костянтина Дмитровича звільнили з посади. Усе пережите призвело до тяжкої хвороби, тож педагог вимушений був виїхати до Швейцарії на лікування. Після цих подій Костянтин Дмитрович займався лише науково-методичною діяльністю.

Перебуваючи за кордоном, вчений багато працює, вивчає діяльність жіночих навчальних закладів, дитячих садків, притулків та шкіл Німеччини і Швейцарії. В 1864 році написав та видав навчальну книгу «Рідне слово» та «Керівництво до викладання за «Рідним словом», які витримали 146 перевидань, а вже в 1867 році та впродовж наступних двох років – два томи визначальної своєї праці — «Людина, як предмет виховання».

У 1867 році К. Ушинський повернувся в Росію, але був вже зовсім хворий. Проте, навіть і в такому стані він багато працював: закінчував свої твори та збирав матеріал для нових, зустрічався з учителями, давав їм поради. Він планував працювати професором педагогіки Новоросійського (Одеського) університету, куди його запрошували, але ці наміри не здійснилися. Помер К. Ушинський у 1870 році в Одесі, похований в Києві на території Видубицького монастиря.

Батьківщина гідно оцінила великого педагога: видаються його твори, встановлена срібна медаль

«К. Д. Ушинський» для нагороди вчителів і вчених-педагогів та спеціальні стипендії для студентів педінститутів і університетів, його іменем названо навчальні заклади, бібліотеки. Йому по праву і сьогодні належить почесне місце у педагогічній науці.

Квінтесенцією педагогічної концепції К. Д. Ушинського є положення про нерозривний зв'язок філософських поглядів і теоретичних педагогічних положень. Виходячи саме з таких міркувань, учений працював над розробкою дидактичної науки та зробив вагомий внесок у розвиток теорії навчання в загальноосвітній школі. Він розкрив загальні умови навчання й виховання дітей, був прихильником класно-урочної системи і вважав урок основною ланкою навчально-виховного процесу.

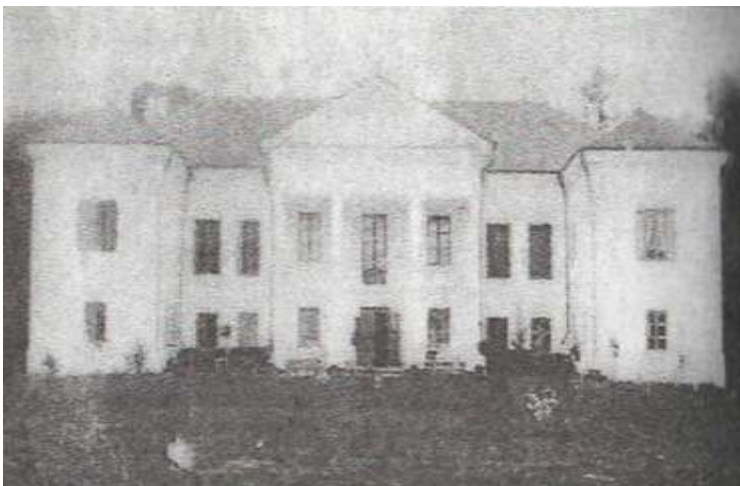
Основне завдання освіти й виховання К. Д. Ушинський вбачав у формуванні розвиненої особистості на засадах народності. Народність у вихованні педагог вважав однією з найважливіших соціальних і педагогічних засад. Костянтин Дмитрович був переконаний: *«Кожному народові судилося відігравати в історії свою особливу роль, і якщо він забув роль, то повинен зійти зі сцени: він більше не потрібен. Історія не терпить повторень. Народ без народності — тіло без душі, якому лишається тільки піддатися законові розкладу і знищитись в інших тілах, що зберегли свою самобутність. Особливість ідеї є принципом життя»*. Мову педагог вважав основою народності, адже у ній відображається природа, серед якої живе народ, його історія, здобутки культури, світогляд. Мова, на думку вченого, є *«найважливіший, найповніший і найміцніший зв'язок, що поєднує минулі, сучасні й майбутні покоління народу в одне велике, історичне, живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєдіяльність народу, а є саме це життя. Коли щезне народна мова, народу більше немає»*.

Моральне виховання Костянтин Ушинський розглядав як складову частину гармонійного розвитку людини, як важливий засіб підготовки людини до життя в суспільстві. Він був прихильником виховного навчання, доводив, що розрив

між вихованням і навчанням позбавляє педагогічний процес цілісності й ефективності. Педагог надавав важливого значення праці у психологічному й фізичному розвитку, вказував на вирішальну роль школи та особистості вчителя у вихованні дітей.

Костянтин Ушинський залишив велику творчу спадщину. Він є основоположником народної школи в нашій країні, творцем оригінальної, цілеспрямованої педагогічної системи, автором наукових праць і посібників. На його ідеях побудовані й розвиваються не лише вітчизняні освіта й виховання. Своєю теоретичною діяльністю К. Ушинський зробив вагомий внесок у скарбницю світової педагогічної думки. Його вчення витримало випробування часом. Воно актуальне й сьогодні, коли відбувається відродження усієї системи народної освіти в незалежній Україні.

Слід зазначити, що історія Рівненщини також пов'язана з іменем К. Д. Ушинського. Син Ушинського (Костянтин Костянтинович) з дружиною та дітьми проживав у с. Рясники Гощанського району наприкінці XIX – першої половини XX століття; в с. Рясники похована невістка видатного педагога – Марія Миколаївна Ушинська (1859–1903).

Садиба Ушинських в с. Рясники. Початок XX ст.

Діти Костянтина Костянтиновича та Марії Миколаївни Ушинських (зліва направо: Максим, Маріанна, Микола та Дмитро; с. Рясники, початок XX ст.)

Могили баронеси Лідії Олександрівни Врагель (1881-1910) та Марії Миколаївни Ушинської (1859-1903) на церковному цвинтарі с. Рясники Гошанського району

Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету репрезентує користувачам бібліографічний покажчик «Учитель учителів» (видатний педагог К. Д. Ушинський, 1824–1870) (серії «Електронна бібліотека», блок «Класики педагогіки»).

Покажчик пропонує видання з фондів наукової бібліотеки РДГУ, серед яких публікації праць К. Д. Ушинського, література про його життя, діяльність, педагогічну спадщину; для кращого

висвітлення теми включено видання, що були опубліковані з 1948 року по 2016 рік. Показчик містить наступні розділи:

- Твори К. Д. Ушинського
- До життєпису родини Ушинських
- Освітня діяльність та педагогічні погляди К. Д. Ушинського
- Проблема гармонійного розвитку і виховання особистості в педагогічному вченні К. Д. Ушинського
- Методи та прийоми навчання дітей в педагогічній системі К. Д. Ушинського
- Рідне слово та ідеї народності в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського
- Бібліографія життя і діяльності К. Д. Ушинського
- Корисні Інтернет - посилання.

Для зручного й ефективного користування виданням створено показчик авторів праць, що увійшли до перерахованих розділів.

Бібліографічний показчик рекомендовано науковим працівникам, викладачам, студентам, усім, хто цікавиться життям та творчістю видатного вітчизняного педагога К. Д. Ушинського.

Література, яка відображена в показчику, експонується однойменною віртуальною виставкою на веб-сайті наукової бібліотеки РДГУ – <http://library.rshu.edu.ua/index.php/virtualni-vystavki/774-ushinskij>.

Твори К. Д. Ушинського

1. Ушинский К. Д. Собрание сочинений : в 11 т. / К. Д. Ушинский ; под ред. А. М. Еголина. – М. : Акад. пед. наук РСФСР, 1948–

Т. 1. Ранние работы и статьи. 1986-1856 гг. – 1948. – 740 с., с портр.

У перший том увійшли роботи К. Д. Ушинського 40-50-х років XIX століття, в яких висвітлюються витoki його педагогічних ідей, питання організації народної школи, психологічні закономірності навчання, значення праці як засобу виховання.

Т. 2. Педагогические статьи. 1857-1861 гг. – 1948. – 656 с., с портр.

До другого тому увійшли педагогічні статті, проекти, нотатки та інші матеріали за період з 1857 по 1861 роки, що відображають діяльність К. Д. Ушинського в Гатчинському сирітському інституті та Смольному інституті шляхетних дівчат.

Т. 3. Педагогические статьи. 1862-1870 гг. – 1948. – 692 с., с портр.

У третій том вміщено педагогічні статті та інші матеріали за період з 1862 по 1870 роки, тобто з часу від'їзду К. Д. Ушинського в закордонне відрядження і до його смерті. Педагогічні таланти К. Д. Ушинського вже не знаходили застосування в офіційній Росії, тому багато робіт залишилися невідомими широкій педагогічній громадськості.

Т. 4. Детский мир и Хрестоматия. – 1948. – 680 с., с портр.

У четвертому томі представлена навчальна книга "Детский мир" - своєрідна енциклопедія для дітей молодшого та середнього віку. Матеріали, що висвітлюють тематику з природознавства, навколишнього життя, вітчизняної історії, систематизовано на основі принципів наочності, активізації процесу навчання дітей. Вміщено також праці з розумового та морального виховання дітей.

Т. 5. Методические статьи и материалы к «Детскому миру». – 1949. – 592 с., с портр.

У п'ятий том увійшли методичні матеріали до книги "Детский мир" і варіанти її перших видань. Методичні матеріали до "Детского мира" К. Д. Ушинський спочатку намагався подати у вигляді своєрідного керівництва для використання в школах. Цей намір не було здійснено, тому матеріали надалі не передруковувалися в окремих виданнях "Детского мира".

Т. 6. Родное слово. Книга для детей. Год первый и второй. Родное слово. Книга для учащихся. – 1949. – 448 с., с портр. и ил.

У шостий том увійшла навчальна книга К. Д. Ушинського "Родное слово" (1-й, 2-й роки навчання), що містить прописи і тексти початкового систематичного навчання грамоти, практичну граматику та тексти до неї. У представлених матеріалах реалізується створена К. Д. Ушинським методика поступового залучення дитини до загальноосвітніх знань в поєднанні з найпростішими етичними поняттями.

Т. 7. Родное слово. Год 3-й. Руководство к преподаванию по «Родному слову». – 1949. – 360 с.

У сьомий том увійшла книга "Родное слово" (3-й рік навчання), а також поради батькам і наставникам щодо викладання рідної мови за підручником "Родное слово" 1-й, 2-й і 3-й рік навчання.

Т. 8. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Том 1. – 1950. – 776 с.

У восьмому томі зібрання творів вміщено перший том фундаментальної праці К. Д. Ушинського "Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології". У ньому подається методологічне обґрунтування педагогіки, розкривається її місце серед інших наук, аналізуються процеси пізнання, закономірності розвитку уваги, пам'яті, уяви, мислення та інших видів психічної діяльності, на яких будується навчання і виховання.

Т. 9. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Том 2. – 1950. – 628 с.

У дев'ятому томі видання представлений другий том праці К. Д. Ушинського "Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології", що продовжує розгляд процесів пізнання, почуттів і волі. Видання включає також матеріали до другого тому "Педагогічної антропології", подані додатки про виховання уваги, пам'яті, моральності, естетичних почуттів та ін.

Т. 10. Материалы к «Педагогической антропологии» Том 3. – 1950. – 668 с.

Матеріали до третього тому "Педагогічної антропології", вперше опубліковані в 1908 році російським педагогом і публіцистом О. М. Острогорським, перевидаються в десятому томі в значно доповненому і зміненому вигляді.

Т. 11. Материалы биографические и библиографические. – 1952. – 728 с., с ил.

2. Ушинський К. Д. Твори : в 6 т. / К. Д. Ушинський. – Київ : Рад. шк., 1952. –

Т. 1. Педагогічні статті. – 1954. – 449 с.

Т. 2. Педагогічні статті та матеріали до «Детского мира» та «Родного слова». – 1954. – 559 с.

Т. 3. «Детский мир и хрестоматия» и «Родное слово». – 1954. – 799 с.

Т. 4. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Том 1. – 1952. – 518 с.

Т. 5. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Том 2. – 1952. – 430 с.

Т. 6. Матеріали до третього тому «Педагогічної антропології». Психологічні статті. Біографічні матеріали. – 1955. – 616 с.

3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2 т. / К. Д. Ушинський ; редкол.: В. М. Столєтов та ін. ; пер. з рос. – Київ : Рад. шк., 1983. –

Т. 1. Теоретичні проблеми виховання і освіти. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. – 488 с.

В першому томі подано роботи К. Д. Ушинського із загальнодидактичних питань виховання та освіти, а також окремі частини відомої праці «Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології».

Т. 2. Проблеми російської школи. – 359 с.

В другому томі вміщено праці К. Д. Ушинського, присвячені проблемам розвитку шкільної освіти та питанням виховання і навчання в початковій школі.

4. Ушинський К. Д. Про сімейне виховання / К. Д. Ушинський. – Київ : Рад. шк., 1974. – 149 с.

До збірника увійшли уривки з творів К. Д. Ушинського, що стосуються питань виховання та навчання дітей у сім'ї, зокрема, моральної поведінки, естетичного, розумового та фізичного розвитку.

5. Педагогические идеи К. Д. Ушинского / ред. О. Свердлова. – М. : Знание, 1971. – 78 с.

У виданні опубліковано уривки та статті, які К. Д. Ушинський готував для «стислового підручника педагогіки» – своєрідного посібника для всіх, хто виховує дітей. В цих працях, не зважаючи на те, що деякі з них являють собою чернетку, найбільш повно згруповані думки та рекомендації щодо виховання дітей, розвитку їх розумових і фізичних здібностей, творчої самореалізації.

6. Ушинський К. Д. Про користь педагогічної літератури; Про народність у громадському вихованні; Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології; Праця в її психічному і виховному значенні; Рідне слово; Рідне слово з «Книги для тих, хто навчає»; Проект учительської гімназії / К. Д. Ушинський // Хрестоматія з української класичної педагогіки : К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко,

Г. Вашенко, В. Сухомлинський / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. – Київ : Грамота, 2008. – С. 5–120.

До хрестоматії увійшли найвідоміші праці К. Д. Ушинського, творча спадщина якого істотно вплинула на розвиток національної педагогіки і стала світовою класикою. Внесені до цієї книги роботи надруковані із збереженням стилю, орфографії та пунктуації видань, використаних для формування хрестоматії.

7. Архив К. Д. Ушинского : в 4 т. / сост. В. Я. Струминский. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1959. – Т. 1. Материалы редакторской деятельности К. Д. Ушинского в «Журнале Министерства народного просвещения» (1860-1861) и статьи его по вопросам школы и воспитания в Англии и Франции середины XIX в. – 479 с.

8. Ушинский К. Д. Для детей : рассказы и сказки / К. Д. Ушинский ; сост. В. Муравьев. – М. : Дет. лит., 1974. – 156 с.

У книзі зібрані найвідоміші твори К. Д. Ушинського для дітей. Педагог не просто вчить малюків, а розповідає легко і цікаво про таємниці навколишнього світу - про тварин, птахів, пори року та про найважливіші людські якості.

До життєпису родини Ушинських

9. Бойко В. Відродження замулених земель нашої духовної культури / В. Бойко // Історія в школах України. – 2011. – № 2–3. – С. 38–39.

У статті описуються генеалогічні дослідження родини Ушинських та пошукові роботи з виявлення пам'ятних місць, пов'язаних з їх життям та діяльністю на Новгород-Сіверщині.

10. Костянтин Дмитрович Ушинський. 1824-1871. Життя та діяльність в портретах, ілюстраціях і документах : [альбом] / упоряд. М. С. Гриценко. – Київ : Вища шк., 1974. – 123 с.

Фотографії і документи, що увійшли до видання, наочно ілюструють життя і діяльність К. Д. Ушинського. Альбом складається з багатьох репродукцій, що супроводжуються цитатами з творів, щоденників і листів великого вітчизняного педагога, спогадів його сучасників та висловлювань про нього видатних учених, політичних і державних діячів.

11. Олійник М. Біль : повість-есе / М. Олійник. – Київ : Веселка, 1995. – 190 с.

У повісті змальовується образ вчителя-патріота К. Д. Ушинського, автора багатьох педагогічних творів, який, терплячи матеріальну скруту, усю свою спадщину заповів рідному українському народові, розвиткові його шкільництва, культури.

12. Поспеловский Д. В. Память и время : (история семьи Ушинских-Поспеловских) / Д. В. Поспеловский. – Ривне : Изд. О. Зень, 2008. – 259 с.

В мемуарах Д. В. Поспеловського, правнука Костянтина Дмитровича Ушинського, висвітлено історію родини видатного педагога, життя якої нерозривно пов'язане з Україною, зокрема, з селом Рясники Гощанського району Рівненської області. Розповідається про долю багатьох представників славетного роду Ушинських, з'ясовуються їхні родинні стосунки та маловідомі факти біографії.

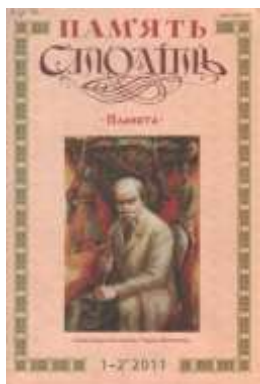

13. Пригоровська Л. В. Змітнівське училище в Сосниці / Л. В. Пригоровська // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. – 2014. – № 3. – С. 91 – 96.

У статті розглянуто маловідомі факти, пов'язані із заснуванням жіночої початкової освіти на Чернігівщині, а саме Сосницького (Змітнівського)

парафіяльного жіночого училища. Засновником навчального закладу була сім'я Володимира Григоровича Ушинського, родича Костянтина Дмитровича Ушинського. Дослідники стверджують, що саме під впливом відомого педагога було обрано профіль училища.

14. Терлецький В. Рід Ушинських / В. Терлецький // Пам'ять століть. – 2011. – № 1–2. – С. 261–276.

У статті досліджується родовід Ушинських на основі вивчення архівних документів м. Суми, встановлено імена предків К. Д. Ушинського та відслідковується доля його дітей та внуків (зокрема, народжених в с. Рясники Острозького повіту (нині Гоцманський район Рівненської області) внуків

педагога – Миколи Костянтиновича та Маріанни Костянтинівни Ушинських).

15. Терлецький В. Чи достойні ми великої спадщини : на пошанування К. Д. Ушинського до 140-річчя від дня його смерті / В. Терлецький // Київ. – 2010. – №11–12. – С. 22–30.

У статті аналізується сучасний стан дослідження маловідомих фактів з біографії К. Д. Ушинського, зокрема, родини й нащадків. Акцентовується увага на листах педагога, які вдалося розшукати автору статті в Сумському обласному архіві.

---

16. Українець А. Хто похований у Рясниках, або як на волинських теренах славний рід Ушинських поріднив не менш славних Дорошенків, Врангелів та Скоропадських / А. Українець // Погорина : літ.-краєзнав. журн. Рівненщини / редкол. : Л. Рибенко, Г. Бухало, В. Мазаний та ін. – [Рівне] : [б. в.], 2007. – № 2–3. – С. 219–225.

У статті висвітлюються маловідомі сторінки короткої біографії К. Д. Ушинського, розповідається про долю багатьох представників роду Ушинських, з'ясовуються їх родинні стосунки. Досліджується проживання на території Рівненщини сина славетного педагога Костянтина Костянтиновича Ушинського.

Освітня діяльність та педагогічні погляди

К. Д. Ушинського

17. Боровков И. В. Ушинский К. Д. : Великий педагог или замечательный экономист? / И. В. Боровков // Дошкільна освіта. – 2011. – № 3. – С. 44–55.

В статті розглянуто постать К. Д. Ушинського як вченого-економіста своєї епохи, погляди якого варті вивчення, осмислення та реалізації в сучасний період – період реформування економіки країни та побудови соціально-педагогічної системи економічного виховання підрастаючого покоління.

18. Видатний український педагог К. Д. Ушинський // Історія української школи та педагогіки : навч. посіб. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко. – Київ : Знання, 2003. – С. 202–217.

Висвітлюються педагогічні ідеї гуманіста, практика-реформатора освіти середини і другої половини XIX ст. К. Д. Ушинського, який зробив значний внесок у розвиток світової педагогічної думки. Наголошується на національному підході у науковому розв'язанні К. Д. Ушинським педагогічних проблем та розробці ним дидактичної системи навчання.

19. Грищенко М. М. К. Д. Ушинський (До 150-річчя з дня народження) / М. М. Грищенко. – Київ : Знання, 1974. – 61 с.

У виданні висвітлено життя і діяльність К. Д. Ушинського, подано дидактичні поради і рекомендації щодо морального виховання дітей та розкрито інші педагогічні проблеми. Окремий розділ присвячено послідовникам видатного вченого, їх внеску в розвиток вітчизняної педагогіки.

20. Гончаров Н. К. Педагогическая система К. Д. Ушинского / Н. К. Гончаров. – М. : Педагогика, 1974. – 272 с.

Педагогічні погляди К. Д. Ушинського розглядаються в монографії через призму соціально-економічного і політичного становища та суспільно-педагогічного руху 60-х років XIX ст. Особлива увага в книзі приділяється характеристиці ролі педагога в розвитку педагогічної думки, розкривається розуміння ним філософських основ педагогіки, соціального фактора у формуванні людини, предмета педагогіки, цілей виховання, єдності навчання, освіти і виховання, їх зв'язку з демократичною ідеєю народності.

21. Дічек Н. До втілення ідей К.Д.Ушинського про педагогічну психологію: експериментальні дослідження І. О. Сікорського / Н. Дічек // Шлях освіти. – 2008. – №3. – С. 35–40.

На основі зіставлення ряду психолого-педагогічних положень, які містяться у працях К. Ушинського та у спадщині українського педагога і психолога І. Сікорського, у статті доведено, що І. Сікорський був одним з перших психологів і педагогів-експериментаторів, послідовників ідей К. Ушинського щодо необхідності побудови навчального процесу на психологічній основі.

22. Егоров С. Ф. К. Д. Ушинский / С. Ф. Егоров. – М. : Просвещение, 1977. – 142 с.

У книзі досліджено життєвий та творчий шлях видатного педагога К. Д. Ушинського, проаналізовано його оригінальну педагогічну систему. Особливої уваги заслуговує ґрунтовний аналіз поглядів К. Д. Ушинського на професію учителя.

23. Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1870) // Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагогів : підручник / заг. ред. А. М. Бойко. – Київ : ВД «Професіонал», 2004. – С. 149– 179.

На основі принципів історизму, наукової об'єктивності, толерантності, єдності теорії і практики розкриваються головні віхи творчої біографії К. Д. Ушинського, висвітлюється зміст його наукової і практичної педагогічної діяльності. У підручнику вивчається генеза головних педагогічних ідей, динаміка технологій педагогічного процесу і його основних категорій, змін у світогляді педагога.

---

24. Ємельянов В. Педагогіка К. Д. Ушинського: традиції, сучасність, перспективи : до 190 -річчя від дня народження відомого педагога / В. Ємельянов // Школа. – 2014. – № 11. – С. 56– 61.

У статті висвітлено всі важливі аспекти педагогічної діяльності К. Д. Ушинського. Розглянуто його напрацювання з погляду синергійної антропологічної моделі сприйняття світу на прикладі трьох педагогічних концептів: духовності, народності, науки.

---

25. Лавріненко Л. Навчальна книга у педагогічній спадщині К. Ушинського / Л. Лавріненко // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 3. – С. 35–37.

В історичній ретроспективі розглянуто питання щодо педагогічних поглядів К. Ушинського на книгу в навчально-виховному процесі. Особливу увагу приділено значенню праць видатного педагога для розвитку молодших школярів.

---

26. Лордкипанидзе Д. О. Педагогическое учение К. Д. Ушинского / Д. О. Лордкипанидзе. – М. : Учеб.-пед. изд., 1954. – 365 с.

У книзі проаналізовано філософські переконання К. Д. Ушинського, обґрунтовано його погляди на загальні основи педагогіки, систему морального виховання особистості, психологічні основи навчання, професійну підготовку вчителя.

---

27. Мельничук С. К. Д. Ушинський про педагогічну підготовку вчителя початкових класів / С. Мельничук // Початкова школа. – 2013. – № 1. – С. 43–44.

У статті розглядається диференційований підхід К. Д. Ушинського до проблеми педагогічної підготовки вчителя.

Окреслюються вимоги до вчителів молодших класів та вчителів гімназій. Наголошується на актуальності педагогічної спадщини К. Д. Ушинського в сучасній системі навчально-виховної роботи з майбутніми вчителями.

28. Носко М. О. Розвиток педагогічної науки на Чернігівщині в руслі ідей К. Д. Ушинського / М. О. Носко // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. – 2013. – № 3. – С. 10–14.

Відзначено колосальну роль К. Д. Ушинського в розвитку педагогічної думки. Розглянуто науково-педагогічну творчість і діяльність педагогів-послідовників К. Д. Ушинського другої половини XIX – початку XX ст.: П. О. Куліша, Т. Ф. Лубенця, С. Ф. Русової, Б. Д. Грінченка, Х. Д. Алчевської, Л. І. Глібова, Г. Г. Ващенка та ін.

29. Остапйовський І. Актуальність ідей К. Д. Ушинського та А. С. Макаренка у формуванні професійного іміджу педагогів / І. Остапйовський // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 2. – С. 205–207.

Здійснено аналіз поглядів К. Д. Ушинського та А. С. Макаренка в контексті дослідження проблеми формування професійного іміджу педагогічних працівників. Розкрито бачення видатних педагогів важливості володіння вихователем словом, мімікою, жестами у здійсненні впливу на формування позитивного образу вчителя.

---

30. Педагог - демократ К. Д. Ушинський / редкол.: М. К. Година, Ф. І. Науменко, Г. О. Паперна, С. Х. Чавдаров. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1959. – 136 с.

В збірник наукових статей увійшли праці, в яких висвітлюються філософські погляди К. Д. Ушинського, питання трудового, фізичного, естетичного виховання особистості, а також розглядається внесок педагога в розвиток фахового зростання вчителя.

---

31. Педагогічна система К. Ушинського // Історія педагогіки : навч. посіб. / М. В. Левківський. – Київ : Центр учб. літ., 2008. – С. 115–120.

Розкривається світогляд педагога-методиста К. Д. Ушинського та його ідеї щодо національного виховання та гармонійного розвитку людини, аналізуються погляди на дидактику та методу початкового виховання, підготовку вчителя.

---

32. Педагогічний музей. Костянтин Ушинський: (1824-1870) // Директор школи. Україна. – 2007. – №11. – С. 4–5.

У статті стисло аналізується педагогічна теорія К. Д. Ушинського, розглядається система виховання, психологічні основи дидактики, дидактичні принципи навчання, що знайшли своє відображення у творчій спадщині педагога.

---

33. Педагогічні ідеї К. Д. Ушинського / редкол.: В. І. Войтко та ін. – Київ : Вища шк., 1974. – 338 с.

У книзі висвітлено внесок вченого у розвиток педагогічних та психологічних наук, зокрема його доробок з теорії виховання і навчання учнів, погляди на особистість вчителя, а також вплив педагогіки К. Д. Ушинського на розвиток

педагогічної теорії та шкільної справи.

34. Струминский В. Я. Очерки жизни и педагогической деятельности К. Д. Ушинского (биография) / В. Я. Струминский. – М. : Учеб.-пед. изд-во, 1960. – 348 с.

Стираючись на фактичну інформацію, автор спробував відновити генезис світогляду К. Д. Ушинського та проаналізувати попередні дослідження з найбільш спірних питань, що виникали навколо його імені та педагогічної системи.

35. Сухомлинська О. Педагогічна спадщина як предмет вивчення: (на прикладі доробку К. Д. Ушинського) / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – №4. – С. 37–41.

З метою цілісного уявлення про особистість та доробок К. Д. Ушинського проаналізовано його педагогічну спадщину, яка в історико-педагогічному дискурсі зазнала значних змін. Розглянуто купюри, зміни до тексту та навіть повне втручання в нього, вилучення певних уривків, від чого змінювалась загальна спрямованість і суть педагогічних напрацювань.

36. Ушинський Костянтин Дмитрович // Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. У 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – Кн. 1. – С. 284–292.

У педагогічному нарисі подається творча біографія основоположника наукової педагогіки і народної школи, автора праць з теорії та історії педагогіки К. Д. Ушинського. Репрезентовано доробок педагога як індивідуального творця та виразника думок своєї епохи.

37. Чумаков В. Время К. Д. Ушинского / В. Чумаков, А. Замостьянов // Народное образование. – 2002. – №5(1318). – С. 245–251.

В статті досліджується діяльність К. Д. Ушинського на посаді редактора «Журнала Министерства Народного Просвещения» з березня 1860 року по листопад 1861 року.

Аналізуються деякі праці педагога, опубліковані в часописі, зроблено огляд кунюру, з якими ці класичні твори друкувались в XIX ст.

38. Щербань П. Хто ж ми такі, чиїх батьків ми діти?: (До 180-річчя від дня народж. К. Д. Ушинського) / П. Щербань // Рідна школа. – 2004. – №3. – С. 10–12.

У статті аналізується проблема визначення місця та ролі в розвитку сучасного виховання педагогічної спадщини видатного педагога світового значення К. Д. Ушинського. Автор наголошує на актуальності рекомендацій

К. Д. Ушинського щодо впровадження національного виховання, необхідності враховувати національну психологію і рідну мову при формуванні характеру та світогляду учнів у процесі їх навчання і виховання.

Проблема гармонійного розвитку і виховання особистості в педагогічному вченні К. Д. Ушинського

39. Аксёнова Э. А. Психологическая система в педагогическом наследии Ушинского / Э. А. Аксёнова // Школьные технологии. – 2014. – № 5. – С. 32–41.

У статті розглядаються теоретичні напрацювання К. Д. Ушинського в галузях педагогічної та психологічної наук, зокрема гносеології. Наголошується, що основною проблемою педагогічної психології в теорії К. Д. Ушинського є проблема розвитку морально-вольових якостей вчителя, здатного актуалізувати проблеми людської гідності, здійснювати диференційований підхід, розвіювати міф про стандартність та однаковість всіх дітей.

40. Бондар Л. Питання навчання і виховання в поглядах К. Ушинського і В. Сухомлинського / Л. Бондар // Рідна школа. – 2008. – №9. – С.12–15.

Проведено порівняльний аналіз педагогічної спадщини К. Ушинського і В. Сухомлинського. Охарактеризовано ставлення учених-педагогів до ключової проблеми морально-етичного виховання – розвитку мислення школярів.

41. Борисова З. Н. К. Д. Ушинський про трудове виховання дітей / З. Н. Борисова, О. Кондратюк // Наука, освіта, суспільство очима молодих : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих науковців, м. Рівне 13–14 трав. 2009 р. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; [відп. за вип. І. С. Войтович]. – Рівне : [РДГУ], 2009. – С. 16–18.

У статті вивчається внесок К. Д. Ушинського в розробку проблеми трудового виховання дітей. Видатний педагог розглядає працю як необхідний чинник всебічного розвитку людської особистості, обґрунтовує необхідність фізичної праці в процесі підготовки підростаючого покоління до життя.

---

42. Галів М. Проблема виховання характеру людини в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського / М. Галів // Рідна школа. – 2006. – №7. – С. 66–69.

У статті проаналізовано систему виховання характеру у спадщині К. Д. Ушинського та виокремлено умови (педагогічний інструментарій), які б давали змогу більш ефективно розвивати сильний і цілісний характер, з'ясувати фактори формування характеру.

---

43. Довбня В. Філософська антропологія Костянтина Ушинського в контексті синергетичних ідей / В. Довбня // Сіверянський літопис. – 2005. – № 4–5. – С. 71–76.

Розкрито філософсько-антропологічну інтерпретацію К. Ушинським специфіки соціокультурного буття людини як визначальної риси її самоіснування та окреслено філософську специфіку осмислення вченим освіти як способу соціокультурної реалізації здібностей людини, використовуючи синергетичну методологію.

44. Жаданова О. М. Розвиток ідей К. Д. Ушинського про духовно-моральне виховання у вітчизняній педагогічній думці (1857-1917 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – заг. педагогіка та історія педагогіки / О. М. Жаданова ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. – Київ : [б. в.], 2012. – 20 с.

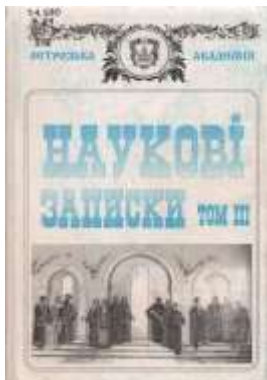
Вивчається висвітлення ідей та поглядів К. Д. Ушинського щодо духовно-морального виховання у вітчизняній педагогічній думці 1857- 1917 років, окреслюється історіографія досліджуваної проблеми.

45. Калита Н. І. Проблема жіночого виховання в структурі виховного ідеалу К. Ушинського / Н. І. Калита // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. РДГУ / РДГУ ; [редкол.: С. С. Пальчевський, М. С. Янцур, І. Д. Бех та ін.]. – Рівне : [РДГУ], 2008. – Вип. 39. – С.31– 34.

У статті розглядається проблема жіночого виховання в структурі виховного ідеалу К. Д. Ушинського, яка в сучасній педагогіці є складовою морально-статевого виховання. Визначається зміст, місце, роль і значення проблеми жіночого виховання в структурі виховного ідеалу, описуються його основні засади.

46. Кобрій О. Християнські засади виховання у педагогічній теорії К. Ушинського / О. Кобрій // Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України : наук. зап. / Острозька академія ; редкол. : І. Д. Пасічник, В. М. Жуковський, І. В. Бичко та ін. – Острог, 2000. – Т. 3 : Біблія на теренах України. – С. 345–352.

У статті зазначено, що К. Ушинський пов'язував проблему духовного відродження суспільства і школи з використанням християнських цінностей. Великий педагог підкреслював важливість християнської релігії для виховання молоді, а також стверджував, що ідеали добра займають найвище місце в системі цінностей і їм належить визначна роль в процесі виховання.

47. Михайлова Л. І. Проблема моральної самосвідомості у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського / Л. І. Михайлова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. РДГУ / РДГУ ; [редкол.: С. С. Пальчевський, М. С. Янцур, І. Д. Бех та ін.]. – Рівне : [РДГУ], 2008. – Вип. 40. – С.153–156.

У статті аналізується розвиток проблеми морального виховання у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. Розглядаються основні категорії, на яких будувалася теорія морального виховання видатного педагога – дух, матерія, розум, свідомість, самосвідомість, судження, ідея, конкретне й абстрактне, випадковість і необхідність.

---

48. Мосіяшенко В. Естетичне виховання – складова педагогічної системи К. Д. Ушинського / В. Мосіяшенко // Шлях освіти. – 2003. – №2. – С. 51–54.

У статті висвітлюється педагогічна спадщина К. Д. Ушинського з проблем естетичного виховання особистості. Аналізуються питання співвідношення етичного та естетичного в працях педагога, значення різних видів мистецтва у виховному процесі, шляхи, засоби й методи естетичного виховання.

---

49. Никулина Е. Н. Категории личности и природы человека в педагогической антропологии К. Д. Ушинского и свт. Феофана Затворника / Е. Н. Никулина // Педагогика. – 2011. – № 7. – С. 84 – 92.

В статті зроблено порівняльний аналіз антрополого-педагогічних поглядів засновника християнської психології святителя Феофана Затворника з основними положеннями вчення про людину видатного педагога К. Д. Ушинського, насамперед зіставляються поняття особистості та природи людини як об'єкта педагогічного впливу.

50. Психологічна спадщина К. Д. Ушинського / за ред. Г. С. Костюка. – Київ : Рад. шк., 1963. – 233 с.

У виданні подано характеристику психологічних ідей К. Д. Ушинського, висвітлено його внесок у розробку питань психології уваги, умінь та навичок, темпераменту й характеру, самосвідомості особистості, психології навчання, виховання і розвитку дитини.

51. Цьось А. В. Актуальні питання фізичного виховання дітей (за працями К. Д. Ушинського) / А. В. Цьось, Т. К. Чирва // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. – 2002. – №1–2. – С. 198–203.

У статті обґрунтовуються основні виховні положення фізичного виховання учнів у творчій спадщині видатного українського педагога К. Д. Ушинського. Проаналізовано такі засоби фізичного виховання підростаючого покоління як гімнастика, сон, гра, природні фактори.

Методи та прийоми навчання дітей в педагогічній системі К. Д. Ушинського

52. Борщ Т. В. Вивчення іноземної мови у творчій спадщині К. Д. Ушинського / Т. В. Борщ // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі : [зб. наук. пр.] / М-во освіти і науки України, АПН України, Рівнен. економіко-гуманіт. ін-т ; [редкол.: А. С. Дем'янчук, Г. П. Коваль, Б. Н. Мігюров та ін.]. – Рівне : Ліста, 2001. – С. 78–82.

У статті звертається увага на основні погляди та положення педагогічної системи К. Д. Ушинського, а також розкривається мета, особливості процесу вивчення іноземних мов, які повинен взяти на озброєння вчитель сучасної школи у повсякденній педагогічній діяльності.

53. Мазур В. 10 світових ідей для виховання дитини. Метод систематичних знань / В. Мазур // Школа. – 2016. – № 3. – С. 8.

Стаття стисло висвітлює прогресивні ідеї організації навчання в педагогічній системі основоположника наукової педагогіки К. Д. Ушинського, який вважав неодмінними умовами плідного навчання наявність класу як основної ланки школи, чіткого розкладу занять, поєднання фронтальних та індивідуальних уроків.

54. Серго С. Уроки серед природи за методикою К. Д. Ушинського / С. Серго // Початкова школа. – 2013. – № 11. – С. 57–58.

У статті визначаються пріоритетні напрями дидактичної роботи, які окреслені в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. Подано розробку уроку математики в 1 класі на тему «Порядкова лічба», який проводиться з дітьми на природі.

55. Федірко А. Використання педагогічної спадщини К. Д. Ушинського під час навчальних екскурсій з краєзнавства / А. Федірко // Шлях освіти. – 2011. – № 1. – С. 44–46.

У статті розглядається процес формування у школярів історичної свідомості і патріотизму засобами краєзнавчо-пошукової та туристичної роботи під час ознайомлення з постаттю видатного педагога К. Д. Ушинського.

Рідне слово та ідеї народності в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського

56. Богуш А. Рідномовна концепція Костянтина Ушинського / А. Богуш // Дошкільне виховання. – 2014. – № 3. – С. 2–5.

У статті розкривається актуальність педагогічних здобутків К. Ушинського. Висвітлюються його погляди на значення рідної мови у вихованні та навчанні дітей, розглядаються зміст і система методів та прийомів початкового навчання дітей рідної мови, які стали підґрунтям сучасної теорії і методики мовленнєвої роботи з дошкільнятами.

57. Воробйова Л. М. Проблеми мовної освіти школярів у науковій спадщині К. Д. Ушинського / Л. М. Воробйова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. РДГУ / РДГУ ; редкол.: Б. Н. Мігуров, І. Д. Бех, Б. Є. Будний та ін. – Рівне : РДГУ, 2001. – Вип. 15. – С. 7–9.

Висвітлюються ідеї

К. Д. Ушинського щодо функціонального та комунікативно - діяльнісного підходів до навчання дітей рідної мови, що посилює розвиваючий вплив змісту навчального предмету на особистість, внутрішньо мотивуючи її пізнавальну активність.

58. Замашкіна О. К. Д. Ушинський про взаємозв'язок навчання і розвитку молодших школярів / О. Замашкіна // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С.41–44.

У статті висвітлюються положення психолого-педагогічної спадщини К. Д. Ушинського, які стали витоками сучасної дидактики і методики вивчення рідної мови у початковій школі та визначають вимоги

до здійснення взаємозв'язку навчання і розвитку учнів.

59. Касім Алі Шкофа. Народні казки як традиційний спосіб родинного виховання / А. Ш. Касім // Педагогічна майстерня. – 2014. – № 6. – С. 14 – 17.

Акцентовано увагу на особливому значенні творів та ідей видатного науковця-педагога К. Д. Ушинського у вивченні традицій родинного виховання як засобу педагогічного впливу на дітей.

Зроблено аналіз українських народних казок для малят, дотримуючись позицій та поглядів педагога щодо виховного впливу творів усної народної творчості.

60. Князев Е. Константин Ушинский: наш народный педагог / Е. Князев // Дошкольное воспитание. – 2013. – № 3. – С. 95–104.

У статті зазначено, що впродовж століть працівники освіти в своїй професійній діяльності та в домашньому вихованні керуються цінними ідеями «вчителя всіх вчителів» К. Д. Ушинського.

Висвітлюються реформаторські ідеї педагога, його погляди на народність виховання, цінність особистості, педагогічну освіту XIX ст.

61. Коваленко С. Рідна мова в педагогічній лабораторії К. Д. Ушинського: спроба сучасної інтерпретації / С. Коваленко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2008. – № 6. – С. 47–51.

Розглядається ідея народності К. Д. Ушинського як основна складова системи виховання та подається сучасна інтерпретація творів педагога, зокрема статті «Рідне слово». Наводиться приклад використання творчого доробку К. Д. Ушинського як лінгводидактичного матеріалу на уроках мови та літератури.

---

62. Перминова Л. М. Немеркнущий світ идей К. Д. Ушинського / Л. М. Перминова // Педагогіка. – 2014. – № 2. – С. 90 – 95.

У статті розглядається педагогічна спадщина К. Д. Ушинського, зокрема, його погляди на ціннісні основи педагогіки та освіти, народність виховання, значення рідної мови для підростаючого покоління, підготовку вчителя до професійної діяльності.

---

63. Сільський Д. М. Вчення К. Д. Ушинського про народність виховання / Д. М. Сільський // Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. – 2012. – № 3. – С. 80–88.

У статті висвітлюється внесок К. Д. Ушинського у розвиток народного шкільництва й педагогічної думки. Розкривається ідея відповідності виховання суспільним потребам як принцип народності виховання, який став основою педагогічної концепції К. Д. Ушинського.

---

64. Щербань П. Зберегти українців українцями (осягаючи педагогічний досвід Костянтина Ушинського) / П. Щербань // Урок української. – 2004. – №5–6. – С. 22–23.

У статті розглядаються педагогічні ідеї К. Д. Ушинського, зокрема, акцентується увага на визначені ролі рідної мови у становленні національної ідентичності особистості.

---

65. Щербань П. М. Погляди Костянтина Ушинського на зміст і методику виховання й навчання дітей у сім'ї та школі / П. М. Щербань // Пам'ятай ім'я своє. Заповіді сімейної педагогіки : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів, в яких здійснюється підготовка пед. працівників / П. М. Щербань. – Київ : Вища шк., 2006. – С. 25 – 31.

Акцентовано увагу на порадах видатного діяча освіти К. Д. Ушинського батькам і вчителям щодо вивчення рідної мови за підручником «Рідне слово». Наголошено на цінності настанов педагога, що сприятимуть національному вихованню учнівської та студентської молоді.

Бібліографія життя і діяльності К. Д. Ушинського

66. Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991-2009 рр. (до 185-річчя від дня народження) : біобібліогр. покажч. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, Півд. наук. центр НАПНУ ; [упоряд.: А. М. Доркєну, І. О. Іванова, Т. В. Лога]. – Одеса : [б. в.], 2010. – 123 с. – (Видатні педагоги

світу ; вип.5).

Біобібліографічний покажчик із серії "Видатні педагоги світу" присвячено життю і педагогічній діяльності Костянтина Дмитровича Ушинського (1824-1871) – найавторитетнішого педагога XIX століття. У покажчику представлено бібліографію праць К. Д. Ушинського, що видані з 80-х років XX століття до 2009 року, та дослідження науковців про життя і творчу діяльність великого педагога-демократа, його погляди на зміст виховання і навчання, що вийшли на традиційних та електронних носіях впродовж 1991-2009 рр. в Україні та світі.

67. К. Д. Ушинский : библиогр. указ. тр. и лит. о жизни и деятельности К. Д. Ушинского (1848–1984) / Акад. пед. наук. СССР, Гос. ордена труд. крас. знамени науч. пед. б-ка им. К. Д. Ушинского ; сост. : Е. П. Андреева, Г. А. Рут ; науч. ред. А. И. Пискунов. – М. : ГНПБ, 1985. – 485 с.

Видання є першим персональним бібліографічним покажчиком, в якому найбільш повно відображені праці К. Д. Ушинського та література про нього, опубліковані за період 1848-1984 російською, українською та іншими мовами. Мета посібника – представити різноманітні публікації педагогічного доробку К. Д. Ушинського, видання про його життя та діяльність, творче використання напрацювань у вітчизняній педагогіці.

68. Рогова П. Біобібліографія К. Д. Ушинського в контексті розвитку сучасної педагогічної науки / П. Рогова, А. Доркену // Шлях освіти. – 2010. – №4. – С. 40–42.

У статті аналізується перший в незалежній Україні біобібліографічний покажчик про К. Д. Ушинського «Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної науки та освіти: 1991-2009 рр. (до 185-річчя від дня народження)» підготовлений та виданий Державною науково-педагогічною бібліотекою імені В. О. Сухомлинського НАПН України.

Інтернет - посилання

69. Бойко Р. К. Д. Ушинський [Електронний ресурс] / Р. Бойко. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=JNE9-JKTKBY>. – Назва з екрана.
70. К. Д. Ушинський як великий вітчизняний педагог [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14131/>. – Назва з екрана.
71. Педагог Костянтин Ушинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=mhWDQEWQMOU>. – Назва з екрана.
72. Педагогічна система Костянтина Дмитровича Ушинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/2263/85/>. – Назва з екрана.
73. «Учитель учителів» (видатний педагог К. Д. Ушинський, 1824–1870) [Електронний ресурс] : вірт. вист. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Наук. б-ка. – Режим доступу : <http://library.rshu.edu.ua/index.php/virtualni-vystavki/774-ushinskij>. – Назва з екрана.

Показчик авторів

Аксёнова Э. А.	39	Лордкипанидзе Д.	26
Богуш А.	56	Любар О. О.	18
Бойко В.	9	Мазур В.	53
Бойко Р.	69	Мельничук С.	27
Бондар Л.	40	Михайлова Л. І.	47
Борисова З. Н.	41	Мосіяшенко В.	48
Боровков И. В.	17	Никулина Е. Н.	49
Борщ Т. В.	52	Носко М. О.	28
Воробйова Л. М.	57	Олійник М.	11
Галів М.	42	Остапйовський І.	29
Гончаров Н. К.	20	Перминова Л. М.	62
Грищенко М. М.	19	Поспеловский Д. В.	12
Дічек Н.	21	Пригородовська Л.В.	13
Довбня В.	43	Рогова П.	68
Доркєну А. М.	68	Серго С.	54
Егоров С. Ф.	22	Сільський Д. М.	63
Ємельянов В.	24	Стельмахович М.Г.	18
Жаданова О. М.	44	Струминский В. Я.	34
Замашкіна О. К.	58	Сухомлинська О.	35
Замостьянов А.	37	Терлецький В.	14,15
Калита Н. І.	45	Українець А.	16
Касім Алі Шкофа	59	Ушинський К. Д.	1-8
Князєв Е.	60	Федірко А.	55
Кобрій О.	46	Федорєнко Д. Т.	18
Ковалєнко С.	61	Цьось А. В.	51
Коваль Г. П.	52	Чирва Т. К.	51
Костюк Г. С.	50	Чумаков В.	37
Лаврінєнко Л.	25	Щєрбань П. М.	38, 64, 65
Лєвківський М. В.	31		

Зміст

Передмова.....	4
Твори К. Д. Ушинського	11
До життєпису родини Ушинських	19
Освітня діяльність та педагогічні погляди К. Д. Ушинського.....	23
Проблема гармонійного розвитку і виховання особистості в педагогічному вченні К. Д. Ушинського.....	34
Методи та прийоми навчання дітей в педагогічній системі К. Д. Ушинського.....	42
Рідне слово та ідеї народності в педагогічній спадщині К. Д. Ушинського.....	44
Бібліографія життя і діяльності К. Д. Ушинського	50
Інтернет - посилання	52
Показчик авторів	53

Бібліографічний покажчик
«Учитель учителів»
(видатний педагог К. Д. Ушинський, 1824–1870)

- Відповідальний за випуск:* **С. Н. Грипич** – доцент,
директор наукової бібліотеки РДГУ
- Укладачі:* **С. Н. Грипич** – доцент,
директор наукової бібліотеки РДГУ;
- Н. М. Лещук** – зав. сектору наукової
бібліотеки РДГУ;
- Л. В. Ковальчук** – зав. інформаційно-
бібліографічним відділом
наукової бібліотеки РДГУ
- Комп'ютерний набір та
художнє оформлення:* **С. О. Сорокова** – бібліотекар II категорії
наукової бібліотеки РДГУ

Формат 60*84 1/16
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Тираж 100 прим.
Наукова бібліотека РДГУ